

GENEROZITATE VOLUNTARĂ ȘI OBLIGAȚIE SOCIALĂ ÎN CONTEXTUL EVOLUȚIEI ASISTENȚEI SOCIALE

Stela MILICENCO

Dezvoltarea sistemelor naționale de asistență socială și constituirea identității profesiei de asistent social țin de primele decenii ale secolului al XX-lea. Până în acea perioadă, asistarea indivizilor și a grupurilor aflate în situații de risc a constituit preocuparea instituțiilor religioase, fiind asociată ideilor de caritate și filantropie, ceea ce este consemnat în diverse documente și scrieri vechi.

Printre formele principale de manifestare a filantropiei s-au evidențiat următoarele: *pomana* (avea un caracter neorganizat și nesistematic, având ca scop ajutorarea ocazională a anumitor categorii în dificultate), *asistarea publică* (se desfășura în mod organizat de biserici, comunitate, persoane particulare, manifestându-se, în special, prin oferirea de adăpost și alimentație săracilor), *colecta* (se adunau în comunitate produse, bani, haine, alimente și se donau unei alte comunități), *agapele creștine* (se mai cunosc cu denumirea de „*mesele dragostei creștine*” și se manifestau prin faptul că, după ce participau la cultul divin, credincioșii se așezau toți la aceeași masă și luau împreună masa), *ofrandele* (daruri aduse de către creștini la altar, fiind de obicei împărțite în trei părți: una destinată cultului, alta destinată preoților slujitori și alta destinată săracilor), nemijlocit *slujirea* (a luat cele mai diverse forme: de la sprijinul material până la cel spiritual (îndrumarea, rugăciunea), constituind o formă semnificativă de manifestare a acțiunilor filantropice în cadrul bisericilor) ș.a.

Trebuie menționat faptul că domnitorii și înaltele fețe bisericesti susțineau și încurajau diversele activități filantropice, spre exemplu, împăratul Constantin cel Mare a sprijinit personal așezămintele sociale pentru persoanele sărace, inclusiv prin oferirea scutirilor de taxe, prin promovarea legilor care impunea reguli stricte de igienă în aceste așezăminte, prin introducerea principiului „proprietății bisericesti”, ceea ce a sporit considerabil averea bisericilor, dar în același timp și numărul persoanelor sărace ajutate de biserică. Totuși, printre cele mai remarcabile opere filantropice se evidențiază acțiunile desfășurate de Sfântul Vasile cel Mare, care încă din timpul păstoririi sale ca preot a înființat primele adăposturi pentru copii, orfani, văduve, bolnavi,

vârstnici etc. Prin scrierile sale și prin exemplul personal, el îndemna oamenii să-i ajute pe cei săraci, neputincioși, pe toți cei care au nevoie de ajutor [3, p.10-14]. În perioada păstoririi sale, Sfântul Vasile cel Mare a inaugurat în anul 374 un complex asistențial pe lângă Cezarea Capadochiei, care a obținut în istorie denumirea „Vasiliada”. Acest sistem cuprindea case de îngrijire a săracilor, un cămin pentru străini, un spital pentru „leproși” și un xenodohion, iar în cadrul acestor instituții își desfășurau activitatea medici, infirmiere, brancardieri, supraveghetori și oameni de serviciu. Prin activitățile desfășurate, Sfântul Vasile cel Mare *a contribuit la transformarea caracterului sporadic al acțiunilor de filantropie creștină în activități sistematice și organizate*, promovând, totodată, concepția că fiecare individ, indiferent de situația în care se află, are dreptul de a obține un ajutor și de a se afirma în corespundere cu competențele sale.

În pofida multiplelor aspecte asemănătoare, asistența socială, formele de suport oferite, precum și atitudinea față de persoanele în dificultate s-au manifestat totuși diferit de la o societate la alta, fapt condiționat de deosebirile existente în devenirea formelor de viață statală. Dat fiind că cea mai numeroasă categorie de beneficiari nevoiași o reprezentau săracii, acțiunile asistențiale s-au întemeiat pe o concepție „pozitivă” despre sărăcie. Existența sărăciei reprezenta un fapt normal în perioada feudală, deoarece se considera că viața săracă este o șansă pentru dobândirea vieții veșnice după moarte (conform scrierilor biblice) și, totodată, le oferea posibilitate celor bogați de a practica acțiuni de caritate și filantropie, fără de care nu puteau spera la salvarea sufletelor lor. În context social, această concepție conducea la justificarea ordinii sociale existente, la explicarea fenomenului de sărăcie prin cauze de natură individuală și, respectiv, la absolvirea statului de orice responsabilitate față de membrii săraci ai societății. Odată cu trecerea timpului, atitudinea respectivă s-a schimbat: sărăcia nu mai era văzută ca o virtute, ci, dimpotrivă, ca un rezultat al leneviei, ca o greșeală morală ce trebuie reprimată. Sociologul H.Spencer a dat o formulare netă *teoriei morale a sărăciei*, care generaliza concepția menționată *supra* privind fenomenul sărăciei, sursa sărăciei fiind identificată în caracteristicile morale ale indivizilor (leneși, angajați într-un mod de viață autodistructiv), vinovați de această stare fiind săracii înșiși. Starea lor este considerată o consecință a greșelilor personale și a comportamentului deviant, ghidat de recompense ușoare și

orientare prezenteistă, cea mai semnificativă fiind lipsa efortului pentru a depăși starea de sărăcie.

În calitate de promotor al evoluționismului și devenit deja renumit pentru modul cum a interpretat celebrul principiu al lui C.Darwin de „supraviețuire a celui mai adaptat ca reglator al evoluției”, H.Spencer considera că statul nu trebuie să intervină pentru susținerea celor săraci. O asemenea intervenție ar putea avea chiar efecte distructive, împiedicând funcționarea benefică a selecției naturale și fiind responsabilă de degradarea moralității, micșorând motivarea de a munci. Cei care nu doresc să muncească ca să-și asigure bunăstarea nu au dreptul de a beneficia de ajutor din partea statului și, în consecință, nu au dreptul să supraviețuiască [4, p.26-29]. Acuzațiile privind greșelile săracilor se fundamentează pe orientările de valoare ale acestora, considerându-se că sunt în această stare pentru că nu depun efort în a depăși situațiile dificile, sunt incompetenți, nu și-au format abilități pentru a găsi soluții etc. În contextul acestei teorii, cauzele care generează sărăcia sunt de natură *patologică* (resemnare, fatalism) și presupun *blamarea victimei*. Propunându-și eradicarea acestor „patologii sociale”, H.Spencer și adepții acestei teorii condamnau comportamentul respectiv, fără a încerca a-i înțelege cauzele. În acest sens, ei utilizau evaluări cu caracter universal, potrivit cărora starea normală, sănătoasă a societății este un lucru dorit, așteptat și benefic, iar devierile de la această stare – un lucru indezirabil, negativ. Preocupările lor erau centrate nu pe înlăturarea cauzelor, ci pe suprimarea efectelor, iar introducerea variabilelor apreciative moral/îmoral, benefic/negativ distorsionează conținutul real al fenomenului sărăciei, care nu mai este analizat așa cum este, ci așa cum ar trebui să fie [1, p.18-25]. Treptat, și perspectiva morală a fost înlocuită cu altele, mai adecvate, care nu mai considerau sărăcia și dependența față de instituțiile ce acordă asistență drept o consecință a viciilor personale [2, p.38-47].

Cu toate că la începutul epocii moderne sărăcia nu era considerată încă o problemă socială, ci una individuală, totuși statul percepea consecințele creșterii populației urbane sărace, fiind nevoit să reacționeze. Pentru a putea răspunde presiunilor tot mai mari din partea populației sărace, monarhia engleză a emis în secolul al XVI-lea o serie de legi care obligau comunitățile să se îngrijească de săracii din interiorul lor. Aceste legi, reunite în „Elisabethan Act” (1601), transformau apelul la generozitatea voluntară într-o obligație socială.

Tot în Anglia s-au dezvoltat și alte forme de luptă împotriva sărăciei: *workhouses* (ateliere publice în care cei săraci, indiferent de vârstă și sex, puteau presta diferite munci contra plată), *sistemele Roundsman* (întreținerea șomerilor de către cetățenii bogați ai parohiei din care aceștia făceau parte) și *Speenhamland* (acordarea unor compensații de venit muncitorilor cu salarii mici, compensații ce urmăreau atingerea unui prag calculat în funcție de numărul copiilor pe care muncitorul îi avea în întreținere, sumele necesare compensațiilor salariale provenind din banii publici).

Modul în care era concepută asistența socială a persoanelor în situații de risc în epoca modernă era expresia unui sistem, în care beneficiarii nu aveau niciun cuvânt de spus. Odată cu acordarea dreptului de vot unui număr mai însemnat de cetățeni în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și cu difuzarea ideilor socialiste, sărăcia a început să fie tratată ca o problemă socială care își are originea în sistemul economic, și nu în decăderea morală a indivizilor. În primele decenii ale secolului al XX-lea, în numeroase țări europene au apărut legi prin care sistemul economic capitalist oferea o serie de prestații în favoarea persoanelor în situații de risc. Odată cu această schimbare de optică în percepția problemelor sociale, se dezvoltă și se consolidează asistența socială ca domeniu distinct de activitate.

Referințe:

1. BARRY, N. *Bunăstarea*. București, 1998. p.18-25. ISBN: 973-9246-44-3.
2. MILICENCO, S. *Abordări multidimensionale a fenomenului sărăcie*. Chișinău, 2012, p.38-47. ISBN: 978-9975-71-090-9.
3. *Sfântul Vasile cel Mare. Scrieri*. București, 1989, p.10-14.
4. SPENCER, H. *The man versus the State*. London, 1940, p.26-29.